

จิตวิทยาพัฒนาการ

ความหมาย

จิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental psychology) เป็นจิตวิทยาสำคัญแขนงหนึ่งของวิชาจิตวิทยา เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาความสามารถในพฤติกรรมของบุคคล ตั้งแต่ปฏิสนธิ-เกิด-แก่ และตาย มุ่งศึกษาว่าบุคคลและแต่ละชั้นของกลุ่มบุคคลนั้นมีการพัฒนาทางจิตใจอย่างไร เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพฤติกรรมที่จะอธิบายกระบวนการของการพัฒนา รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ ของการพัฒนา จิตวิทยาพัฒนาการจึงรวมจิตวิทยาของวัยต่าง ๆ เอาไว้ซึ่งได้แก่วัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุ

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการในจิตวิทยาพัฒนาการ

สาระสำคัญประการแรกในจิตวิทยาพัฒนาการ คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการ พัฒนาการหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างมีขั้นตอน มนุษย์มีความสามารถและแสดงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางพฤติกรรมตลอดชีวิต โดยทั่วไปแล้ว อัตราการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงแรก ๆ ของชีวิตมากกว่าในช่วงหลังของชีวิต ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในร่างกายจะเกิดขึ้นน้อยลง เมื่อบุคคลอายุมากขึ้น และเพราะเมื่อบุคคลอายุมากขึ้นนั้นจะสร้างระบบการปฏิบัติชีวิตประจำวันในลักษณะที่มั่นคงสม่ำเสมอมากขึ้น อย่างไรก็ตามถ้าทารกมนุษย์ถูกจัดให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายหรือเครียด อัตราของการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของทารกนั้นก็อาจจะลดลงได้ ตรงข้ามกับในกรณีของผู้ใหญ่ ถ้าบุคคลนั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ท้าทายแทนการมีชีวิตอยู่อย่างสบายเรื่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่ผู้นั้นก็อาจมีอัตราสูงในการเปลี่ยนแปลงทาง

พฤติกรรมได้ ยิ่งกว่านั้น อัตราของการเปลี่ยนแปลงของแต่ละด้านในพฤติกรรมจะไม่ได้เกิดขึ้นมากเหมือนกันกับระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต ในแต่ละชนิดของพฤติกรรมมนุษย์จะมีระยะที่เกิดพัฒนาการอย่างรวดเร็วและติดตามด้วยระยะที่แสดงถึงความมั่นคงของพฤติกรรมนั้น ๆ

ดังนั้น จึงเป็นการง่ายและสะดวกที่จะพิจารณาว่าบุคคลแต่ละคนผ่านช่วงขั้นตอนต่าง ๆ ของพัฒนาการ (stages of development) อย่างไร คำว่าขั้นตอนนี้ก็คือ ระยะเวลาที่แสดงหน้าที่และการเน้นของพฤติกรรมแต่ละอย่างให้เห็นว่ามีแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงของชีวิต ตัวอย่างเช่น ทารกอาจแสดงความสนใจทั้งหมดไปยังความพยายามที่จะเคลื่อนไหว ส่วนเด็กวัยรุ่นอาจอุทิศเวลาส่วนใหญ่ไปยังการพูดคุยกับเพื่อนฝูง แม้ว่าเด็กวัยรุ่นจะมีความสนใจในการเคลื่อนไหวเหมือนกัน และทารกก็มีความสนใจในบุคคลอื่นเช่นกัน แต่พฤติกรรมทั้งสองชนิดนี้จะมีจุดเน้นและหน้าที่แตกต่างกันในสองระยะของชีวิตบุคคลสองวัยนี้

พัฒนาการเกิดขึ้นในสองลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะที่หนึ่ง เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (continuous) กล่าวคือ พฤติกรรมอันใหม่จะเกิดขึ้นโดยมีพฤติกรรมเก่าเป็นพื้นฐาน และลักษณะที่สองก็คือ เกิดขึ้นอย่างไม่ต่อเนื่อง (discontinuous) คือ มีทั้งการพัฒนาอย่างรวดเร็ว กระโดดขึ้นหรือลง กระบวนการพัฒนาในทั้งสองลักษณะนี้จะเกิดขึ้นอย่างประจวบเหมาะพร้อมกัน ในบุคคลทุกคน แม้ว่าลักษณะพฤติกรรมที่สังเกตได้ อาจมองดูเป็นลักษณะแบบไม่ต่อเนื่อง แต่กระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้พฤติกรรมนั้นจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความไม่ต่อเนื่องที่ปรากฏในพฤติกรรมนี้เป็นพื้นฐานของทฤษฎีพัฒนาการแบบมีลำดับขั้นตอน กล่าวคือ

วคเร็วขึ้น
กำหนดการ
การ
มนาวิน

ละวัดผล

y.

:native

:wood

y

Piaget

in

ch to

y,

จะมีเวลาระหว่างการเจริญเติบโตที่การพัฒนาพฤติกรรมปรากฏก้าวหน้ามาก โดยจะเห็นจากการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนแบบฉบับพฤติกรรมที่สลับซับซ้อน พฤติกรรมที่นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพหรือคุณสมบัติ (qualitatively) ที่แตกต่างไปจากพฤติกรรมที่ตามมาหลังจากการเปลี่ยนแปลง

สำหรับทฤษฎีพัฒนาการที่วางอยู่บนลำดับขั้นตอนนี้มีอธิบายกันอยู่มากมาย ที่รู้จักกันดีก็ได้แก่ทฤษฎีของฌอง เพียเจท์ (Jean Piaget) ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และ ลอร์เรนซ์ โคลห์เบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ซึ่งแต่ละท่านจะให้นิยามขั้นตอนพัฒนาการในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการจากระบบและกระบวนการยกตัวอย่างของขั้นพัฒนาการซึ่งโคลห์เบิร์กให้ไว้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในรูปร่างแผนแบบและการจากระบบของพฤติกรรมบุคคล การพัฒนาของบุคคลจึงไม่จำกัดอยู่เพียงแต่ในความถี่บ่อย และความหนักเบาของปฏิกิริยาตอบสนองของบุคคลเท่านั้น

๒. ในแต่ละขั้นพัฒนาการที่ดำเนินติดต่อกันมาจะเกี่ยวข้องกับการจากระบบการตอบสนองที่แปลกใหม่และมีคุณภาพ พฤติกรรมไม่เพียงแต่จะแตกต่างออกไปและมีการข้ามที่แตกต่างกันในแต่ละขั้นพัฒนาการ หากหลักการพื้นฐานที่ควบคุมพฤติกรรมก็จะมีแตกต่างด้วย

๓. การเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งจะเกิดขึ้นโดยไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ เว้นแต่ในสถานการณ์ที่ผิดปกติ และมีการทำลายอย่างมาก บุคคลจึงอาจจะไม่มีการตอบสนอง

๔. ขั้นต่าง ๆ ในพัฒนาการของบุคคลจะปรากฏให้เห็นว่ามีลำดับสืบเนื่อง ซึ่งถูกกำหนดไว้และไม่เปลี่ยนแปลงจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ขั้นพัฒนาการจัดเป็นสากลในการพัฒนาของมนุษย์ทุกคน

๕. ขั้นพัฒนาการเกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าที่น่าไปสู่การเพิ่มความสลับซับซ้อน ในแต่ละขั้นพัฒนาการที่สืบเนื่องจะมีการประสานรวมด้านต่าง ๆ ที่สำคัญของพัฒนาการขั้นก่อนหน้านั้น ซึ่งจะให้เห็นการจัด

ระบบที่มีการประสานประสานการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น กล่าวโดยสังเขปอีกครั้งได้ว่า พัฒนาการของบุคคลจะมีลักษณะดำเนินไปอย่างก้าวหน้า (progressive) มีความเกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคคลในการรู้จักแยกแยะสิ่งต่าง ๆ (differentiation) เมื่อบุคคลมีพัฒนาการ ก็หมายความว่ามีการถ่ายแปลง (transform) พฤติกรรมจากรูปแบบที่ทำซ้ำ ๆ และมีขีดจำกัดมาสู่พฤติกรรมที่ลึกซึ้งกว้างขวางและแตกต่างกันไปมากขึ้น ทั้งการพัฒนาข้างถือว่าเป็นสิ่งที่บุคคลสะสมเพิ่มขึ้น (accumulation) พฤติกรรมพัฒนาของบุคคลจะดำเนินก้าวหน้าและผลสะสมเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ จากวัยทารกวัยเด็ก วัยรุ่น จนเข้าสู่วัยลจรรจ์ วัยผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์และวัยชรา

วิธีการและทฤษฎีในจิตวิทยาพัฒนาการ

ความคิดเห็นและความเชื่อเกี่ยวกับพัฒนาการของพฤติกรรมนั้นมีอยู่มากมาย นักปรัชญา นักการศึกษา และนักทฤษฎีทางศาสนาได้พยายามที่จะสร้างทฤษฎีพฤติกรรมมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ ข้อสรุปที่บุคคลเหล่านี้พบมีทั้งลึกซึ้งและฉาบฉวย และแม้จะมีความแตกต่างกันในคุณภาพของการคิด การศึกษาของบุคคลเหล่านี้ทั้งหมดในระยะแรกจะมีลักษณะเป็นส่วนบุคคลและยังไม่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง ระยะสำคัญที่นักจิตวิทยาเริ่มแสดงการศึกษาค้นคว้าในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงอยู่ในช่วง ค.ศ.๑๘๕๐ และต้น ค.ศ. ๑๙๐๐ กล่าวคือ เมื่อนักจิตวิทยาได้เริ่มรับวิธีการที่ใช้อย่างประสพผลสำเร็จในวิทยาศาสตร์ทางกายภาพและชีวภาพ และนำวิธีการเหล่านี้มาใช้ในการศึกษาทางคลินิก การสังเกตและการทดลอง

อนึ่ง ในการศึกษาทดลองแต่ละอย่างผู้ศึกษาจะสร้างหรือมีทฤษฎี ตัวอย่างเช่น อัลเฟรด บินท์ (Alfred Binet) ได้ตั้งข้อสังเกตบางอย่างเกี่ยวกับการพัฒนาทางสติปัญญาก่อนที่จะเขาจะเลือกข้อความหรือข้อกระทงต่าง ๆ (items) มาใช้ในการสร้างแบบทดสอบสติปัญญา เพียเจท์เองก็มีข้อสังเกตบางอย่างเกี่ยวกับความคิดความเข้าใจของเด็กก่อนที่เขาจะเริ่มศึกษาทดลองเรื่อง

ความสามารถ และในที่สุดทางสติปัญญ กล่าวนี้ก็ไม่เท่านั้นที่ทำได้ พัฒนาการไ ระบบความคิดต่าง ๆ ข ในบรร จะมีแนวศึกษาวิเคราะห์ (psy และแนวการรู้ มีหลายด้านแ ค่อกัน ขณะ แต่ละด้านด้ ู้สึก เนื่องจาก มีความสลับ นักทฤษฎีทา ลงที่ด้านใดด้ แล้วจัดเป็นร ไปถึงภาวะทา ต่อพฤติกรรม ทางหนึ่งจะมี ของมนุษย์ชื่ การเรียนรู้ท ู้คิดก็ได้รู้ท ู้คิด กระนั้น ที่จะทำควา กล่าวและอภิ คนใดที่จะพ พฤติกรรมมา

ข้อมูลและ

บุคคล การเป็นแหล่ง

ที่ชัดเจนขึ้น
ารของบุคคล
(ogressive)
ลในการรู้จัก
เมื่อบุคคลมี
(ransform)
คจำกัความสู่
งกันไปมาก
ะสมเพิ่มขึ้น
คลจะดำเนิน
จากวัยทารก
โดยสมบูรณ์

หนการ

พัฒนาการ
นักการศึกษา
สร้างทฤษฎี
รูปที่บุคคล
มจะมีความ
ของบุคคล
ระสำคัญ
นเชิงวิทยา-
และต้น ค.ศ.
วิธีการที่ใช้
างกายภาพ
นการศึกษา

งผู้ศึกษาจะ
แนท์ (Alfred
รพัฒนาทาง
งข้อกระทง
อบสติปัญญา
ับความคิด
กทดลองเรื่อง

ความสามารถของเด็กในการเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์
และในที่สุดบุคคลทั้งสองก็ได้สร้างทฤษฎีการพัฒนา
ทางสติปัญญาขึ้น อย่างไรก็ตามที่ยกตัวอย่างทั้งสองมา
กล่าวนี้ก็ได้หมายความว่า การมีแต่เพียงความคิด
เท่านั้นที่ทำให้เกิดการสร้างทฤษฎีได้ หากผู้สร้างทฤษฎี
พัฒนาการได้แสดงความกระจำจัดเงินและมีการจัด
ระบบความคิดในระยะต่อมาเพื่ออธิบายการพัฒนา
ด้านต่าง ๆ ของทฤษฎีได้อย่างสมเหตุสมผล

ในบรรดาแนวทางการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการ
จะมีแนวศึกษาพื้นฐานอยู่ ๓ แนวด้วยกัน คือ แนวจิต-
วิเคราะห์(psychoanalytic)แนวพฤติกรรม(behavioristic)
และแนวการรู้คิด (cognitive) เนื่องจากพฤติกรรมมนุษย์
มีหลายด้านและด้านต่าง ๆ ทั้งหมดเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์
ต่อกัน ขณะเดียวกันก็ถึงความเป็นอิสระจากกันในแต่ละ
ด้านด้วย กล่าวคือ มนุษย์จะรับรู้ เรียนรู้ คิดและ
รู้สึก เนื่องจากแต่ละด้านหรือองค์ประกอบของพฤติกรรม
มีความสลับซับซ้อนภายในตัวของมันเอง สิ่งนี้ทำ
ให้นักทฤษฎีทางจิตวิทยามีแนวโน้มที่จะเน้นความเข้าใจ
ลงที่ด้านใดด้านหนึ่ง ทฤษฎีจิตวิเคราะห์โดยส่วนใหญ่
แล้วจัดเป็นทฤษฎีแห่งความรู้สึก เป็นทฤษฎีซึ่งแสดง
ถึงสภาวะทางอารมณ์ว่าได้มีการพัฒนา และมีอิทธิพล
ต่อพฤติกรรมอย่างไร นักทฤษฎีทางพฤติกรรมในอีก
ทางหนึ่งจะมีความสนใจในการศึกษาเรื่องการเรียนรู้
ของมนุษย์ซึ่งจะรวมทั้งการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ และ
การเรียนรู้ทางพฤติกรรมสังคม ส่วนนักทฤษฎีการ
รู้คิดก็ได้อุทิศความตั้งใจให้แก่การศึกษากระบวนการ
รู้คิด กระนั้นนักทฤษฎีแต่ละกลุ่มก็ยังมียางสิ่งบางอย่าง
ที่จะก้าวความถึงพฤติกรรมซึ่งกลุ่มนักทฤษฎีอื่นได้
กล่าวและอภิปรายมาแล้ว อย่างไรก็ตามไม่มีนักทฤษฎี
คนใดที่จะพยายามอภิปรายการค้นคว้าที่ครอบคลุม
พฤติกรรมมนุษย์ทั้งหมด

ข้อมูลและประโยชน์ของจิตวิทยาพัฒนาการ

บุคคลธรรมดาทั่วไปมักจะคิดว่าจิตวิทยาพัฒนา-
การเป็นแหล่งข้อมูลเกณฑ์ปกติ (normative data)

ที่ให้เกี่ยวกับพัฒนาการของบุคคล ตัวอย่างข้อมูล เช่น
เมื่อใดเด็กจะเรียนพูด เรียนเดิน เรียนรู้ที่จะแยกสีและ
บอกสีต่าง ๆ ได้ เด็กชนบทและเด็กในเมืองมีความ
แตกต่างกันมากน้อยเพียงใดทางสติปัญญา และการ
สร้างสรรค์ ระหว่างปีที่มีการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยา-
ศาสตร์ นักจิตวิทยาพัฒนาการได้พยายามที่จะตอบ
ปัญหาที่เกิดจากคำถามเหล่านั้น ความสนใจของนัก-
จิตวิทยาพัฒนาการในการศึกษาเพื่อหาเกณฑ์ปกติ จึง
ไม่ใช่เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจแต่อย่างใด เพราะถ้าพฤติ-
กรรมบางอย่างที่สำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้าน
พัฒนาการยังไม่เป็นที่ทราบกันแล้ว ก็คงเป็นไปได้
ที่จะทำงานในขั้นสูงต่อไปได้ นั่นก็คือขั้นของการพยายาม
ที่จะตีความพื้นฐานสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางพัฒนา
ที่เกิดขึ้น แม้ว่าความสนใจในการศึกษาเพื่อหาเกณฑ์
ปกติจะไม่หมดสิ้นไป แต่ก็มีมีความสนใจเกิดขึ้นอย่าง
มากในการสร้างโมเดลทฤษฎี เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่
เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งในการสร้างโมเดลทางทฤษฎี
นี้นักจิตวิทยาจะหันมาอาศัยวิธีการทดลองมากขึ้น

ในแง่ของการนำไปประยุกต์ใช้ทางการศึกษา
จิตวิทยาพัฒนาการมีคุณค่าอย่างมาก เพราะช่วยให้
บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยตรง เช่น พ่อ
แม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือโดยอ้อม เช่น นักการ
ศึกษา นักปกครอง และนักวางแผน ได้มีข้อมูลที่จะ
พิจารณาพัฒนาการของพฤติกรรมมนุษย์ ที่สำคัญก็คือ
การมองพฤติกรรมมนุษย์เพื่อให้เกิดความเข้าใจนั้น
จะต้องมีข้อมูลทั้งที่มาก่อนและมาหลังการเกิดพฤติกรรม
และในการอธิบายพฤติกรรมของบุคคลจะมีหลักการ
บางอย่างที่ควบคุมการพัฒนาพฤติกรรมนี้อยู่ด้วยการ
วิเคราะห์อย่างถูกต้องและการศึกษาอย่างปรนัย (objective)
ของนักจิตวิทยาพัฒนาการช่วยให้เราทราบได้ว่าทำไม
พฤติกรรมบางอย่างจึงเกิดขึ้น และมีสภาพการณ์อย่างไร
จึงจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่อมาได้

จิตวิทยาพัฒนาการได้เติบโตก้าวหน้ามาตลอด
ในช่วงเกือบสี่สิบปีที่ผ่านมา ถือได้ว่าทั้งวิธีการและ
ทฤษฎีเชิงวิชาการได้ก้าวหน้าถึงระดับขั้นสูงมากพอ
สมควรแล้ว จึงยังให้พ่อแม่และครูซึ่งมักประสบปัญหาหา

ในการดูแลจัดการและสั่งสอนอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชน ตระหนักในความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากข้อมูลทางจิตวิทยาพัฒนาการมากยิ่งขึ้น แม้ว่าปัจจุบันยังคงมีคำถามอีกมากมายในเรื่องพัฒนาการ ซึ่งยังหาคำตอบอย่างแน่ชัดไม่ได้ กระนั้นก็ยังถือได้ว่า

ปัจจุบันได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและทฤษฎีทางจิตวิทยาพัฒนาการมากพอที่จะช่วยให้เราทุกคนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก ได้มีทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อการเข้าใจและแนะนำทางที่ถูกต้องให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมในส่วนของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญยิ่งส่วนนี้

จรจรจา สุวรรณทัต

บรรณานุกรม

- Achenbach, Thomas M. Research in Developmental Psychology: Concepts, Strategies, Methods. New York: The Free Press, 1978.
- Fontana, David. Teaching and Personality. 3rd ed. Oxford, UK: Basic Blackwell Inc, 1986.
- Hetherington, E. Mavis, and Ross D. Parke. Child Psychology: a Contemporary Viewpoint. 2nd ed. Tokyo: Mcgraw-Hill International Book Comp, 1979.
- Hurlock, Elizabeth B. Developmental-Psychology : a Life Span Approach. 5th ed New York: McGraw Hill, 1980.
- Roe, Richard L. (publisher), Developmental Psychology Today, Delmar, California: Communications Research Machines, Inc, 1971.

ความหม

จิตวิ

หมายถึง จิ
แขนงนี้เน้น

บุคคล มุ่ง
แต่ละบุคคล

ที่มาและ

จิตวิท

ของอเมริกา

(William J

Hall) ซึ่ง

ให้ส่วนรว

ตัวของคน

ได้รับการเน

โดยนักฤ

อัลพอร์ต (&

Humanist

ซึ่งเป็นคำ

จนกระทั่ง

ต้นมา พัฒ

ตลอดมา

ในปี

วิทยามนุษ

จิตวิทยาม

นิยมฉบับ

แรกที่

ที่แพร่หล

กานิยม ค

และความ

ที่ผิดปกติ

ภาพที่สม

เป็นแนว

ที่สนะดัง

ที่ 3" (A t